

EUSQUERAREN
BERRI ONAC:

ETA ONDO ESCRIBITCECO,
ondo iracurteco, ta ondo itzegui-
teco Erreglac:

CURA JAUN,
TA ESCOLA MAISU CELOSOAI
Jesus-en Compañiaco Aita Agustin Car-
dabera-ec esqueñtcen, ta dedicatcen
dieztenac.

1898.



Urtean.

BEAR DAN BEZALA.

Tolosan Libruguille EUSEBIO LO-
PEZ-en echean.

1st ed 1761

2nd Dodgson

3rd ?

4th →

M-39671/R-43496

ATV
21603

EUSQUERAREN

BERRIONAC:

ETA ONDO ESCRIBITCECO,
ondo iracurteco, ta ondo itzegui-
teco Erreglac:

CURA JAUN,

TA ESCOLA MAISU CELOSOAI

Jesus-en Compañiaco Aita Agustin Car-
daberaz-ec esqueñtcen, ta dedicatcen
dieztenac.

1898.



Urtean.

BEAR DAN BEZALA.

Tolosan Libruguille EUSEBIO LO-
PEZ-en echean.

W. O. A. C. C. 1914
BOSTON, MASS.

W. O. A. C. C. 1914
BOSTON, MASS.





IRACURLEARI
BERRI
ONAC.

ERROMAN, ERRIAREN errenta
andi, eta fama are andiagoarequin,
ondo itzeguiten icasteco, edo Elo-
quenciaren Escolac aurreneco idi-
qui cituena, MARCO FABIO
QUINTILIANO izanzan. Au Auto-
re andi ascoc diotenez, jaiotzaz, edo be-

jatorriz gure Españaco Semea omen zan. Escola oiec, conseju andiaz, ta berariaz Erromac paratu cituen, gazte alperrac galdu, ta munduaren desonragarri izangociranac, ondo aci, ta Erromaren onragarri izancitecen, Escola orietan oguei urtetan Maisu onec Erretorica gende gazteai chit ederqui eracutsicien: eta Icasle, edo Dicipulo señalatu asco ateracituen: eta besteen artean Plinio bigarren, edo gazteena bat izanzan. Ciceron en urren-goia QUINTILIANO esan, edo contatu oi da: eta onec, arc baño ere obeto gauzaren batzuec beguiratu, ta len baño molde obean ta arguiroago aguertu, edo utcituen.

Oguei urteac aimbeste genderi eracasten igaro, eta Marcelo Victorio bere adisquide laztanaren erreguz, onen Semearenzat, amabi Libru, munduan chit estimatuac, orañ LETRA EDERRAC deriztenac ondo icasten asitceco, eguincituen. Orietan Maisu agudo, ta suave paregabe onec, anciñaco Autore Erretorico, Poeta, ta beste guizon andi lenagoco gucietan icusi, ta icasi zuena, iñorc bestec ez bezala, moldaturic emancigun: eta gazte bat aurtasunetic nola ondo aci beardan, A, B, C-tic asi, ta guizon prestu, chit jaquinsu, edo biribill eguin arteraño,

ño, LETRA EDER gucien icasteco bide, ta lecioac beguien aurrean claro ifintcenditu.

Orañ bada, Iracurle Cristava: baldin Quintilianoc, Marcelo bere adisquide cutunagatic, ta GETA aren semea munduraco ondo acitceagatic, amabi Libru, aimbeste erregla, ta lecio banaca arguituaz atera bacituen: guc gure Jaungoico gucien Aita maiteagatic, ta animen salvacioagatic cer ezdegu eguin bear? Ah! Batetic bestera asco dijoa! Gure intencioaren aldean arenac cer icusi etzuen. Arc lurreraco, guc ceruraco: arc guiza arteraco, guc Ainguru arteraco umeac ondo acitcea nai degu: eta gucia, ez guretzat, baicic Jaincoaren gloriaraco izandedin. Baña ori, edo al deguna eguiteco, goragotic edo anciñagotic asi, ta ur garbia bere jatorrizco iturritic artu bear degu: ta Euscararen berri beste izqueretatic nolabait atera bear degu.

I. §.

BESTE IZGUNDEEN ALDEAN EUSCARA.

Noiz, ta nondic, edo nola gure Eusquera Nononz etorrizan norc daqui? Cerutic, edo Jaungoicoagandic, guizonen asmacio gabe, orien gañeco gauza bezala etor-

etorrizala Euscarac berac bere era eder ta armonia paregabea ondo seguru esaten, edo adierazotcendu. Beste Izcunde, edo Lengoageac, norc daqui nastu, ta batera, ta bestera nola ibillidiran: Eusquera Jaincoac nai ta menditarte oietan, beti nasgabe, beti garbi, beti seguru beregan gorde izanduda.

Chanchetan esan oida, edo Euscaldunac esan oi dute, Jaungoicoac Paradisuan Adan gure Aitari eusqueraz: Adan non cera? esanciola Eusquera Jaincoaren gauza bezala, araco, ta edoceñ lecutaraco diña bazan, Jaincoac ala izan balu. Baña gauza ciertoa da, Jaungoicoaren izqueta Paradisuan, ta guero ere, Hebreoz izanduzala. Fedecac Escritura sagraduan esatendigu, Munduaren asieran, guizon gucien Izcunde, ta Lenguagea bat, eta bacarra zala: «Erat autem terra labij unius, et »sermonum eorundem. Gen. 11.» Gure Aita Cornelio á Lapidec, Eleizaco Doctore, ta Interprete santuaquin contra atera, ta dió, Lengoage, edo Izcunde ori Hebreoa zala, ta onec berac milla ta zortci eun, ta gueiago urte bacarric mundu gucian iraundu, ta servituzuen aurrenetic Babel-co Torretzarra asi arteraño: orduan Lengoageen naspilla izanduzan; ta arrezquero ere nasgabeco Hebreo gar-

garbia usatcen zala, dió gure Cornelioc.

Heber Jaungoicoaren guizon, ta Abraan santuaren Asaba erena edo irugarren Aitonac, Abraan, Isac, Jacob, ta bere ondorengoquin, Jaincoaren Fede, ta Paradisuco Lengoage santua gordezuten. «Heber vir sanctus.....á quo orti, & dicti sunt Hebræi, qui primigenitam Paradisi linguam Hebræam cum vero Dei cultu soli retinuerunt. Cornel. in c. 10. Gen.» Eta au berau lecu ascotan dió. Babel-co Torrea asiarteraño Lengoage Hebreo bacarra, ta guciac aditcenzutena zan: eta ango bearguilleai gogoa quentceco Jaincoac izquera berriac emanciezten: batari Griegoa, besteari Latíña, ta orrela: guztitan berroguei, ta amabosteraño, dio gure Cornelioc, ta orrequin guciac nastu, elcar ecin aditu, eta guizonac munduan banatuciran: oiec berroguei ta amabost familia ciran. Corn. in c. 11.

Anciñaco Izquera zarren artean, gucien lenen, aurreneco Ama ta asiera bezala, Hebreoa beti contatcenda, ta onegandic Syriaca, Caldeoa, ta Arabigoa, sortu ta jaiocirala: Latíñetic Italiaco, Ungriaco Franciaco, ta Españacoa, eta besteac orrela: «Hebraica & matrix, genitrix, & Syriacæ, «Chalodiacæ, Arabicæ: Latina Italicæ Valachicæ.

«chicæ, Gallicæ, Hispanicæ, &c Corn.
«hic.» Baña Eusquerac, Gaztélaniac bezala, aidetasun orren urcoa, nola dan umeaquin amarena, ta Latiñaren ume nola datequean, edo nondic batac bestea antza duen, probatcea, orren erraz ezta.

Dana dala, anciñatic orañ bezala Griego, ta Latiña beti estimatuenac izandudira: eta baldin Latiñac, eta Griegoac berac itz, boz, edo verba asco Euscaratic artuac badituzte, ondo claru Aita Larramendic eracustenduen bezala, Eusquera aiequin batean, edo lenago zan: eta da señalea Izcunde lenen, edo aurrenecoetatic bat Euscara zala. Nola nai, cierto da, Latin, ta Griegoac batac bestea apañtceco elcarri escua eman, ta lagundudiotela, ta Lengoage gucien artean aurescua beti artu, ta eramandutela. Guizon jaquinsuen artean beti ibiltcean oien zori ona egonda. Munduaren partetic aguirienetan jaquindan gueiena, Griegoz, ta Latinez escribitu izanda: eta ambeste Libro ondo escribitceco, ta oriec bear bezala iracurtceco, esan, edo itzeguitecobietan Erregla on asco emandira.

Anciñaco Filosofo lenenac, Erretoricoac, ta are gueiago dana, Eleizaguizonic andienac, Maisuric jaquinsuenac, Espiritu San-

Santuaren arguiaz guidatuac, beren ceruco Libruac Lenguage bietan escribitutuzten: ala Ignacioc, Policarpoc, Justinoc, Clementec, Tertuliano, Origenes, Cipriano, Lactancioc, ta beste Escritore santuac. Eleizaco lau Dotore Griego, Atanasio, Basilio, Gregorio Nacianceno, ta Crisostomoc, nola lau Latino, Ambrosio, Geronimo, Agustino, ta Gregorio andiac, ta oien ondorengo guciac. Au dudaric gabe dicha andia da.

Izcunde estimatu oiec biac ere beren oreñac, edo tachac bacituzten len; baña guero, asco jaquiñen artean oidana egunoro, ta obeto poliquitu, ta apañduaz biac joandira. Orañ dacuscuna da Jaquinsuen, ta Jaquinzaleen Izquera, edo Lengoageac Latina, ta Griegoa dirala: ta Latinaren estimacioa are andiago da, ceren Eleizaren Izquera santa dan, eta gure Fedeco Libru sagradu guciac Latinez daucatcigun.

Gure Eusquerac bazter oietan orrelaco Guizaseme andien patu onic izan eztu. Baña Latin, ta Griegoac asco jaquiñen dicha, ta gloria ori izan badute: bere modura maravilla chiquiago ezta; baicic miragarritzco prodigio andiago, nola Eusquera soll soll, bacarric, edo nic eztaquit nola, biciric aimbes.

beste seculetan egondan, ta dagoen: añ berez, ta beregan, añ argui ta garbi, bere erio ta arerio gucien damu gorri gaistoan badere. Alere, asco eguiequi, Eusquera galduda. Baña ori ezta Euscararen, ezpada Euscaldunen desonra: bada oiec poliquitu, apañdu, ta edertu bearrean, lotsaric gabe berac beren naguitasunez itsustu, larrutu, ta deseguin izandute.

Baña, gure Pobrecho on ascoren animac salvatceco. Euscarac burua jasotcea, Jaincoac nai du: gure Baserrietan gende presuac dirauten artean, Euscarac iraungodu. Esan oi dana: oiei le poa ebaqui, edo bicia quendu gabe, Euscara ecin utci edo quenduditeque. Jaungoicoaren vorondate jaquiña da aren Fede, ta Legueco Mysterio escutatu, ta Dotrina salvatceco bear dana, Sacerdote Jaunen Ministerio sagraduetan, Eusqueraz baicic emen eguin, ta esan bear ezdala. Ta lengo aitzaguiaric orañ edolaric ezdute ascoc: bada **AITA MANUEL LARRAMENDIC**, neque gogor, ta estudio, esan al baño andiagoarequin, ecin izango, ta ecin eguingozana, bere Artean eguiñic, eciñac eta nequeac lazqui garaitucituen, ta ori, ta bere lztegui, edo Diccionarioa, Maisuac bezala emandizquigu.

II. §.

EUSQUERAREN IZQUERAC EDO DIALECTOAC.

Itsu itsuan ascoc esan oi du, Eusquera asco dirala, edo erri bacoitcean bere Euscara dala; baña cer dioten ezdaquite. Ezta ori eguia: Eusquera bat da. Euscara bat onetan, eguia da, Dialecto, edo izquera asco dirala. Autore graveetan ascotan iracurtendet, Griegoan bost Dialecto ciradela: Aticoa, Aelicoa. Doricoa, Jonicoa, ta Comuna, edo guciena. Onela bada Francian, Nafarroan, Bizcaian, Araban, ta Guipuzcoan, beren Izquerac, bacoitza bere erara dira: ta ori gauza berria ezta.

Onen gañean ere A Larramendic Artean ta Izteguian gucia, edo gueiena bestec ez bezala, Erregla seguruaquin eracustendu, baldin Euscaldun jaquinzaleric bada, eta oiec Jaincoaren gloriari, ta animen onari beguiratuaz orientan dacartcien avisoac ondo icusteco pena, edo neque puscabat artceco gogoa badute: baña lastima da: Libruac iracurten, ta mesede, edo oneguiña eza-gutu, ta estimatcen baño, esquer gais-toac ematen errazago da. Nere animaco
sen-

sentimentu, edo miña da, etsaiac alde onetatic animetan eguitenduen caltea, ta neque guchi bat ez lau egunean artceagatic, naguitasunez Libru onac utci, ta asco beren jaquineztasun, edo ignorancia itsuan betico gueratcea. «Noiz artean, »David santuarequin esandezaket, noiz »arteon, guizasemeac orren biotz pisua »izangodezute? Cergatic vanidade, edo »utsa amatcen, ta guezurra billatcendezute! Psal. 4.»

Dialecto edo Itzera oien gañean soseguz peusatcenduenac, gauza miragarri, ta ecin ucatucodan bat arquitucodu, eta da, Euscaldun bacoitzac bere Izquera ceñ era ta armonia ederrean gordetceduen, edo dezaquean. Nafarroan len, ta orañ bertaco, ta are gueiago Franciaco Libruen socorruaz, nolerebait errazago beren Izquera gorde izanda; baña orrelaco lagun gabe, alde oietan, eta Bizcaian, beren Izqueran ceñ ederqui iraunduten icusteac, chit arritcen nau, ta edoceñ admiradezaque: eta maravilla au ondo icusi, enzun, ta aditugabe, ecin ala fede sinistu liteque.

Aimbeste milla anima, edo guizon, ta andrerequin igaroco oguei, ta aimbest urteetan Provincia oietan Misioetan jardun bear izandet: eta egunoro, ta gueiago admira-

miratu izan nau gucietaco, ta ez guchia-
go Bizcaico itzeguiteco era ta armoniac.
Besteac beceñondo, ta gauzaren batzue-
tan, bearbada obeto Izqueraren legueac
an gordetcen dituzte. Gucioc Señorico,
Nafarroaco, ta emengoa ondo baguene-
qui, añ ederqui batean, nola bestean, ta
iruretan, boz, itz edo verbaz usatu, ta jo-
catuco guenduque.

Gauza bi alere onen gañean ciertoac
dira. Bata Bizcaitarrac berac, ascoc beñ-
tzat gure Dialectoan, berenean baño pre-
dicatcea naiago dutela: eta Bizcaico Pre-
dicadore asco gurean predicatcera oitu,
edo eguindirala. Bestea da, an, ta emen
ere, nic ezdaquit nola, baña guizon guei-
enac moldecaiz, ta gogorquiago, eta
andreac berenez poliqui, ta emequiago
itzeguiten dutela. Baña orregatic, ya da-
cus edoceñec, ala guizaseme, nola ema-
cumeetan, Eusquera beti bat, eta berbe-
ra dala. Guisa onetan, edo bestean itze-
guita, ferian, edo dendan erosten dan
gauza ezta: Bacoitzac bere Dialecto, edo
Izquerari jarraitu ondo: Oitura, Usu, ta
Costumbrea ala da, ta aurrera ere ala
izangoda.

ONDO ITZEGUITECO TA ESCRIBITCECO

molde edo artea.

Escribitcen asi baño lenago munduan itzeguitenzan. Bañaondo itzeguitea ta ondo escribitcea gucia bat edo berbera deritzala, dio Quintilianoc: «Mihi unum atque idem videtur benè dicere, ac benè scribere. L. 12. c. 10.» Onetaraco lenengo. Artea, edo Erreglac emancituena, Elocuenciaren Aita, edo ederqui itzeguiteco Molde aterazuena, Isocrates izan omen zan. Quint. L. 2 c. 15.

Gramatica, edo Molde au da: «Ars emendatè loquendi, & scribendi.» Esan nai du: solecismo, barbarismo, uts, edo falta, guezur, ta oquer gabe, zucen, ta beren lecuan ondo itzac esatea, edo escribitcea: eta onetan Isocrates chit argui, zorrotz, ta diligentea izan omen zan. Latinez itzeguitea, ta Arte edo Gramaticaz, edo onen erreglaz batean itzeguitea, ezta gucia bat, dio Quintilianoc. «Aliud esse Latinè, aliud Grammaticè loqui. lib. 1. cap. 6.» Ori bera orañ: Erdaraz, edo Eusqueraz itzeguitea eta Arte edo Gramaticaco erreglaquin ondo

do itzeguitea, ezta gucia bat: eta bat, eta berbera, da arrazoia.

Ondo, ta bear bezala escribitcen ta itzeguiten icasi dutenac, Isocrates baten, ta guero Ciceron, ta Quintiliano-ren aleguin bici, ta berezquirozco aien diligenciai asco zordie: ori erreglaquin eracusteco, A. B. C. edo Alfabetoco letra guciac banaca icusi, beguiratu, ta esaminatu cituzten. Berealacoan, edo beñgoan gucia idoro etzuten, ta utsac betetcea, ta sobrac quentcea asco costatcitzaien: Griego, ta Latiña ondo janci ta apañtceco edergarri asco billatu, ta beren aleguin gucia eguinzuten.

Guero, edo onontzago, orañ milla ta laureun urte bezala Elizaco Eguzqui argui eder San Agustin bat onetaraco bere lecio, ta erreglac, Gramaticaco Librubat esribitu, ta gazteai A. B. C.-tic asi ta eracusten jarrizan. Maisuen Maisu andi San Agustin bat onezaz dedinatu etzan, ta onra anditzat artuzuen neque au, Jaincoaren gloriaraco, ta animen oneraco. Cergatic bada, Euscaldunac orrezaz dedinatu bear dute? Onetan, neque gogorraz, Aita Larramendi batec jardunzuen, ta berac dion bezala, ez bacarricgure Provincia guciz Noblearen, ezpada Jaincoaren gloria gatic, ta animen salvacio.

vacioagatic, ta ori Elizaco Euscaldun Maisu, Confesore, ta Predicadoreetan obeto seguratu, ta errazago eguiteco. Au bere marabillazco Gramatican eguizuen: obra on andia au cerzaz pagatucodiogu?

Bizcaian, baita emen gure artean ere, Sacerdote Jaun asco icusi ditut Escoletan obraon ori celo, ta arreta andiaz eguiten: obra obeagoric Errienzat ecin, alafede umeac ondo azitcea baño, eguindezaquee. Argatic Maisu, ta Guraso umeai eracatsi bear dienac, ori ondo eguiteco Erreglac bearrago dituzte. Seme, ta alabac chiquitatic Escolan Erdaraz, ta Euscaraz, edo guztitara oitu bear dira, ta arrazoi gabeco lotsa beltz gaistoa pisatu, ta quentcera. Bestela cer lotsa gaisto itsusiagoric, Euscaldun galtzadun, edo guizon eguin bat, lau errengloi Eusqueraz ecin iracurriric, ez atcera, ta ez aurrera lotu, ta icustea baño? Ta ori gucia cergatic? Añ aisa, ta erraz lau egunean Libru bat iracurtcen ez equin, edo jarduteagatic. Lau eguneco egercicio pisca batequin seguru Erdaraz bezala, edo aisago Euzcaraz iracurtcera eguingocera: eguin, ta iracurri, ta nequeric, ta lotsaric eztago.

Emen Guraso, ta Maisuac falta andibat erremediatu bear dute, ta gure Eusquerari orañ-

orañdaño baño mesede gueiago eguiñ. Gendeen artean beste Lenguageric Eusquera baño dicha gabeagoric ezta icusi, ta, gure jatorrizco, edo jaiotzaco Izquera ezbaliz bezala, ta Euscaraz itzeguitea, peccaturic aundiena baliz bezala, guiza artetic quendu, ta lurpean ondatu nai dute, ta Escoletan sortija, edo siñaleaquin, azote ta castiguaquin eragotci nai dute. Cer eraqueria itsuagoric au baño? Euscaldun prestuac, ez arren orrelaco ofensaric zuen lenengo, ta beti bear dezuten Eusquerari eguin. Zuen juicioa non da? Euscalerrietan nola gauza onic izangoda?

Araban nembillen batean, ango adisquide, ta Erregueren Guardietaco Capitan baliente batec beñ esancidan: Aita, nola Euscalerrietan, umeen aciera ona, ta bear dan Dotrinaric izangoda, baldin Eusquera ondatceco aleguiñ guciac eguiten badira, ta gure mutilcho, edo aurrarai bildur, ta azoteaquin, Eusqueraz itzeguitea eragozten bazaie? Oiec berac guero edo Eleizaguizon edo Echajau-nac izan bear dute. Eta Guraso, edo Curac diranean, nola ongui premia dan bezala beren Eche, edo Ergoienetan (Erri chiquiai onela Araban deitcendiete) Dotrina eracatsi, ta confesatu codute? Nola beren familietaco artu emanac, ta beste bear

B

diran

diran gauzac ondo aditu, ta zucenduco-
dituzte? Icusten deguna, da: gazteac La-
tin Gramatica icasten dutenean, naiz Gaz-
telaniaz, naiz Francesez, naiz Eusqueraz
itz eguiten dute, ta ori eragozten ezdiete.
Gramaticaco Maisu famatu bat gure egu-
nean izanzan, Latin gauzac ere Euscaraz
eracusten cituena: ta Frances Euscaldu-
nai Gramaticaco Erreglac Euscaraz adi-
raci, ta eracusten diezcate. Ala ez Esco-
lan, ta ez Gramatican Euscara beñere-
utci bear ezta.

Soldadu Jaun onec arrazoi andia ceu-
can. Al datequean disparateric bidegabee-
na da, Eusquera gazteai debecatu, ta ma-
daricatua balego bezala castigatu, ta era-
goztea. Escolan bertan eracatsi ordu o-
nean, ta Erdaraz jardundezatela; baña
guero libre, naiz Eusqueraz, naiz Gazte-
laniaz: orrequin bietara eguingodira. Bes-
tela Gaztelara gazteac badijuaz: an burla,
ta lotsa andien costuan badere, Erdaraz
icasten dute: ta nola Eusquera quendu-
cieten, ta jarduten ezduten, beren Erri,
edo Echeetara biurtcean, alde gucietara
barregarriac oi dira: ta eguiatz esan oi da:
Gaztelania ez icasi, ta Eusquera bai aztu.
Guero emen lotsa andiaz dacuscuna: ez
itzeguiteco, ta ez elcar aditzeco, Erdaraz-
co, ta Euscarazco naspilla moldacaiz, eta
nazcagarribat enzun oi da. Bedei-

Bedeica nic daquidan Maestra estima-
garri errespeto andico bat, bere gracia
onarequin, ta castigu gabe ume inocente,
sei urtecoai ere, Eusqueraz, Erderaz, ta
Latinez berdin, chit trebetasun andiaz, ta
ederqui lotsaric gabe iracurten eracasten
diena. Ojala ori bera Maisu guciac egui-
ten balute: mutil mutu, lotu, motel gu-
chiago Errietan izango litzaque. Baña
utseguitean, oiei soseguz, ta gracia onean,
nola ondo iracurri, edo esan bear duten,
adiraci bear zaie, eta ez bildur, ta icara-
quin. Oitu bear dira, ez emengo Izqueran
bacarric, ezpada edoceñ Dialectotan, eta
Francia edo Nafarroaco, edo Bizcaico
Libruetan ondo, ta trebe iracurtera. One-
taraco diran Erreglac ondo gordetcen ba-
dira edoceñ Eusquera chitez beraa, sua-
ve, ta gozoa ertengoda: eta deadar, izu,
ta golpe gabe, ezpada onez egun guchian
odo esanzan, ederqui ta nai bezala iracur-
tera gure chiquiac eta andiac eguingo
dira. Au gauza ciertoa da.

IV. §.

ONDO ESCRIBITCECO ERREGLAC

Ondo iracurteco, lengo ondo escribitu
bearda: ta nola ondo escribitceac, asco
laguntcen duen: ala gaizqui escribitceac,

ondo iracurtea asco eragoztendu. Ta ondo escribitcea cer da? ORTHOGRAP. HIA, Griego, ta Latinez, «Recta scriptura, vel sciencia recte scribendi: zucen, »edo bear bezala escribitceco jaquindea, »dio Quintilianoc Lib. 1. cap. 7.» Juiciozco Maisu, Jaincoaren celoa duenac erraz dacus, Eusqueraren Gramaticac ceñ arrazoi andiaz nai. ta escatcenduen, Escolamutillac baño Escolamaisuac ori obeto jaquin bear dutela: bear diran letraquin ondo escribitceco Erreglac berac obeto icasi, ta aurrai arretaz, edo contuz eracusteco.

Usadio charrai berneac ebaqui, esan oi da: ta alferricaco letra asco utci, taitcez esaten, edo aoz pronunciatcen dana garbiro escribituaz, obeto ta errazago acertatucoda: onetara oitu. ta eguin, ta gogotic equin, ta laster, lau egunean orretara eguingocera. Bata ta bestea oiturac dacar: oiturac dacar erraztura. Ascoc ez bear dan, ta itceguiten dan guisa, ezpada buru gabe, ta nola nai escribitcen dute, ta argatic nequez, ta gaizqui iracurtenda. Gauza cierto, ta eguia berada, juicioa duenarenzat, Eusqueraz escribitcea, ta iracurtea, Erdaraz, ta Latinez baño, ascoz errazago dala. Eusquerac beste Lengoageac baño Erregla guchiago, seguruago, ta
ascoz

ascoz errazagoac ditu. Eguia au, nai ba-
dezu, laster arguiro icusico dezu.

Latin, ta Griegoac ere Ciceron, ta
Quintilianoc diotenez, lenago tacha as-
co cituzten: guero Oarcari jaquinsu
oien bien erreglaquin gauza ascotan po-
liquituaz, beren era eder, edo primo-
rean gueratu ciran. Baña nola? Ecin
contatu alaco erregla, ta avisoaquin.
Bedeica gure Eusquera: bego deritza:
cer du cer icusi? Onetan privilegiatua
da: erregla guchi, baña seguruagoaquin
contentu da.

A, B, C co Letretatic Maisu orien, ta
San Agustin baten guisa, guc ere Eus-
queran asi bear degu. Munduan lendabi-
cico Letrac asmatu edo idoro cituztenac,
CADmo, ta EVANDRO izandu omen
ciran. Latiñean amasei letra jaquiñac ci-
ran: guero besteac billatu, ta orañ bear
dituenac baditu: Eusqueran orobat icus-
tenda. Besteren batec, nic baño osasun,
ta lecu gueiagorequin Eusquerazco gau-
zac obeto moldatu artean, erraz ta ondo
escribitceco urrengo Erregla oiec zuc gor-
de itzatzu.

I. Erregla. A, e, i, o, u: bost letra oiei
Vocalac derizte. Vocalac esan nai du, aoz
bera esateco, beste letren bearric ezduena,
eta bera bacarric berez esaten dana. Bost
letra

tra oriez Eusquera chit asco baliatcenda.

2en Erregla. A, B, C, edo Alfabetoco beste letrai Consonanteac derizte: esan nai du, ez berez, edo bacarric, baicican Vocalaquin batean aoz esaten diranac.

3. Consonanteen artean batzuec Semivocalac, besteac Mutuac dira. Mutuac, edo aoz esateco ots guchi eguiten dutenac zortzi oiec dira: B, c, d, g, k, p, q, t. Semivocalac, edo aoz esateco Vocalen guisa diranac beste zortzi oiec: F, l, m, n, r, s, x, z. Oiec aoz esaten dira: efe, ele, eme, ene, erre, ese, equix, zeta.

4. S. Agustinen lenengo lecioa da itz, edo dicioen asiera, edo nola asi bear diran, ta cer letraquin. Eusquera, Latiña bezala, letra gueienaz baliatcenda, ezpada K, R, eta X az.

5. R, edo r-az asitcendan itz, boz, edo verbaric batere Eusquerac berez ezdu, eta au Eusqueraren erregalia andia da, bada R, edo r errea bere garraztasunagatic zacur letra esan oi da. Eusquerazco Diccionario, edo itzen Vocabularioa egingo baliz letra R, r, oso ta bici utci bearco litzaque. R, r, erreari aoz esaten asitceco E, edo A aurretic beti eransi bearzaio: ala Arrazoia, Errosarioa, Erreca, ta orrela asitcen dira beti.

6. K.

6. K. Letra onen, edo Griegoen Kaparen bearric batere Eusquerac ecertaco ezdu: orren lecuan c, edo q, baditu: K. letra onequin Eusqueraz ezta cer esribitu.

7. X, x. Equix au Eusquerac bereziñoizere bear eztu: ta ori ez usatcea aurrenzat obe da: g, edo gea orren lecuan badegu: ta esaten dan bezala esribitu bear da: Egemploa, Egercicioa, Egercituata besteac: Eg-saminadorea, egsaminatu, naiz esaminatus batequin ondo esaten, ta esribitcenda.

8. H, h. Achea letra dan, edo ez, Auto-reen artean eztabaida andiac dira. Naiz letra, naiz aspiracioa dala, edo beemen-ciaz soñu gogorra ematen duena, emen gure Eusqueran, ta Bizcaian, Ache ori alfarricaco, edo servitcen ezduen gauza da. Hori izquetan batzuec Ge, besteac Jota eguitendute. Guc orrelaco aspiracio begemente, edo behementeric usatcen ezdegu. Abrahan esateco, Abrajan diote. Quen ortic: gure Eusquera suave eztiz-coarenzat soñu ori ezta.

9. Cha, che, chi, cho, chu, Eusquerac chit ascotan du: ta emenche, ta onetanche bai Achea ondo datorrela. Achaz, Achim, Ezechias, Joachim, ta Escritura sagraduco Hebreo en orrelaco Icenac ch orren ordean c, edo p, bacarraz esribitcea Eusqueraz aurren-

renzat obe da: Acaz, Aquin, ta Joaquin: ta Libru berrietan Joaquin dator.

10. Q. q. Onen berriric anciñacoac etzuten, ta qu cer zan etciequiten: ta guero ere nequez artu zan. Quintilianoc L. 12. c. 10 cion, qu esatean, beste letra, edo sylabac latzac, eta gogorrac biurtcen cirala. Latinac u eransi cion, eta bere Erregla du: «U sequitur post q semper, »semperque liquescit.» Biz ordu onean, eta gordebeza; baña alaco u, edo letraric ezpaliz bezala, beti jan, utci, urtu, edo deseguin bear da escribitcen dan u ori. Latinari Eusquerac garraitcendio onetan: ca, que, qui, co, cu, esaten dan bezala escribitcendu.

11. J, j. Jota Euscararena ezta baicic Erdaratic artu, edo etorria. Euscalerrietan len ia, ie, io, iu usatcenzan: ta orañere Bizcaian ascotan esatenda: ian, iauna; monña, taez jan, jauna, monja: au eransia da.

12. U, u, vocala deritzana Eusquerac usatcendu; baña V, v, latinez consonante deritzana berez guchi bear du. Eusquerazco itcetán orren lecuan B, b, esateco, ta escribitceco errazago, ta obeago du A. Larramendic ondo dio, Eusquerazco itzac beren jatorrizco sustraiean ez v, ezpada B, b, dutela: bat, bi, baliente, beemente, bera, beraa, suabea, go-

gubernatu, ta besteac. Ori bera Icenga-
ñetan, edo apellidoetan, Echabe. Eche-
berria, Mendizabal, Zubimendi, Zabala,
ta Cardabera bere Dicionarioan dacar
eta orrela besteac: gucia be arequin: eta
aurrentzat iracurten, ta escribitcen icas-
teco, Erregla au ascoz obe da.

13. N, n: ene fuerteari berez duen in-
darra quentceco Eusquerac du ña, ñe, ñi,
ño, ñu: Erdaraz Año, daño, dueño, Señor
duen, ta dion bezala. Ascoc aurretic i
bat usatcendu: baña i ori utci, ta orobat,
edo berbera da: Baña, baño, beñ, gañean.
Aiño, daiño, dueño, Señor escribitcen
ezta: baiña, baiño, beñ, certaco? Obe da
baña, baño, &c.

14. S, s, fuerteari bere indarra quentce-
co Erregla ori bera gorde bear da: Eus-
querac ña, ñe, ñi duen bezala aoz esate-
co, ta, escribitceco du sa, se, si, so, su:
eta onela x, edo equixaren bearric ezdu.
Auge, orige, onelage, orrelage, Eleja, ga-
joa, ta beste onelacoac indarra quendu, ta
errazago dira: Ause, orise, asea, Elesu,
gasoa. Bizcaian onelaco asco da, emen ere
bai. Oñatin *azeria*, edo *aizaria*, *aseria*
edo *asaria* diote, eta orrela escribitu bear
da. T. t, fuerteari ori bera eguin di-
teque. Nafarroan, ta emen ere t sua-
beago eguiteco tt bi orobat escribitcen
dituz-

dituzte: *Atta, gutti, eguitteco, dittut, dit-tugu*, &c. ta, te, ti, ambat da. *Tata*, aur bati esateco, ta ta, edo tta tta suabeago esaten, edo eguitenda.

15. Ele, edo ll biñaca indarra quen-duaz dicio, edo itzen erdian ascotan ditugu. Itzen asieran: *llilluratu, llillura*, edo beguiac illuntcea, *lloba ta llobaidea*, besteric ezdaquit, ote dan. Eusqueraren gauzaren batzuen gañean A. Larramendi bera ere eracusten dituen gauza, ta erreglaren batzuez contentu ez oi da: ala bañ baño gueiagotan berac esandit: eta Aita Manuel batec au dionean, besteoc cer esango degu? Ala Provincian, nola Nafarroan, ta ere gueiago Bizcaian, itzeguiteco, edo aoz esatean, itz asco laburtcen dira, bai ta letra asco trucatu ere; b, d, f, p, t, bata bestearen lecuan: ala becatua, pecatua, farrez, barrez: ifiñi, ipiñi, ibeñi: oficio, opicio: alferric. alperric; ezda, ezta: ezdet, eztet, eztezu, eztu, ta orrela beste asco, baña jaquiñac, ta errazac. Uso ta costumbreac gucia eracustendu.

V. §.

ONDO ITZEGUITECO BESTE ERREGLAC.

Edoceñ Lengoagetan itzeguiteco, aoz
Esan, edo pronunciatu, guztia bat da:
 eta

eta aoz esatendan bezala escribitcea, eta escribitcendan bezala gucia iracurtea, erregalia andia da. Au beste Izcundeac ezdute; baña Eusquerac bai.

Letra biñacacoen gañean Erregla segu-
rúa: *ll* bi, *rr* bi, bere diccio edo itzen er-
dian Eusquerac chit ascotan ditu: ta guei-
nean berez, oriec biac bacarric bai, ta
beste biñacaco letrarie batere eztu. Lati-
nac puntuan beñ, *bb* bi, *cc* bi, *dd*, *ff*, *gg*,
mm, *nn*, *pp*, &c. biñaca ditu: Abbas, ac-
cuso, addo, &c. Orobat Gaztelaniac:
Accion, leccion, &c. Eusquerac naiz bi-
requin, naiz batequin: Leccio, edo lecio
Erdaratic iracurteagatic, esaten, ta escri-
bitcendu. Latinac orretan bere erreglac
baditu. Eusquera ariñago, ta aisago da-
bill, ta esandan abisoa bai baña besteen
nequeric ta bearric eztu.

Itz, edo diccioren batzuetan, nola di-
ran; essannai, eguinnai, jannai, joannai,
nn bi, batean dirala dirudi; baña orrela
escribitu arren, edo lasterca batean aoz
esan arren, biñaca itz batean ezdira,
ezpada bitan, esan nai, eguin nai, eta
orrela besteac.

Beste erregla jaquiña: *b*, ta *p*, aren au-
rretic *m*, escribitu bear dezu, ta ez *n*: ala,
ambat, cembat: amparoa, ampolla, ta
orrela besteac esan, ta escribitzatzu.

Asco-

Ascorenizat nequea dirudi; baña juicioa duenac nequeric batere eztu, esatendan bezala escribitcean: tza, tze, tzi, tzo, tzu: tsa, tse, tsi, tso, tsu. Euscalduna bacera, aleric oartu gabe, ta alacoric ezbaliz bezala, neque gabe, zuc itzeguitean, or escribitudan bezala, beti esatendezu. Aita Larramendic arrazoiatz, ta ederqui diona: tza, edo tsa orretan, t eta z, edo t eta s, ori urrengo bocalarenac dira, ta zuc aoz biciro esanaz, edo t, eta z; edo t, eta s, golpe batean bezala, pronunciacio, edo esaera gracioso, edo soñu onecoa eguitenda.

Ta eguiac balio badu, beste Language-en aldean, ori, ta orrelaco beste itzac escribitcea edo esatea, cer neque da? Otza, biotza, otsa, otsoa, edo stringo, strangulo, stricture, structura, edo orrelaco spectroac, esatea errazago ceñ da? Cembaterrazago da escribitcea, ta iracurtea: Atsa, aberatsa, atsoa, atseguña, otsa, otsoa, utsa; atza, atzeguin, atzo, otza, artza, artzaia, utcia, ta beste onelacoac. Nola itzeguiten, ta neque gabe esatendituzun, ala egun bian escribitcera, ta iracurtera oriec, eta orrelaco aisa, ta nequeric aleric gabe, eguingocera, ta Erdaraz. edo Latinez baño errazago. Apaizasco chit erraz escribitcera nere conse-

sejuz eguindira: zu guchiago etcera, ta bearbada obligacio gueiago dezu.

Zure Jaungoicoarequico dezun obligacio au ondo ezagutu, ta orri ondo eranzun nai badiozu: aren onrari, zure onari, ta Jaunaren vorondate eguiteagatic, anima ascoren provechuari, bear bezala beguiratu nai badiozu, besteric bear ezta, ta besteric escatcen ézdi zu, ezpada fede, ta gogo onaz, vorondatea pusca bat. eta egun guchiago neque ariñ bat: asitcea costaco zaitzu, ta bereala, orañdañoco mamu izugarri, ta eguiazco iduripenac escuaz bezala quendu, ta aienatucodira. Orañ Eusqueraren Gramatica ederra icustera goacen.

VI. §.

EUSQUERAREN ARTE EDO GRAMATICA.

Munduacicusiduen mirari andi, edo marabilla guztizcoetatic batdudaricaleric gabe. Arte au da. Onec, ez guizonen ezpada Aingueruen beargaia cirudien: eta orañ eguiñic beguizicusita alere ecin datequeana dirudi. Jainc aren milagrozo obra bezala da: ta Libru au escuetan iñoiz ere artcen ezdet (ta ascotan artzen, ta iracurten-det, ta gueiago, ta obeto, al banu, nai nuque

que) miretsi, ta Jaincoa alabatu gabe. Berari milla esquer, ceren Aita Larramendi-ri berezquirozco bear ciran argui andiac emanciozcan, Gramaticac dituen bazter guciac ondo barrendu, eta bere Arte preciosoan Euscaldunai aguertceco. Lan aundi onetan ez guizon baten, ezpada ascoren burniguita, edo muelleric sendoenac eten, urratu, ta deseguin citezquean.

Alabantza gucién gañeco, ta neque gucién eraguiñen, ta izugarrien au ondo ezagutceco, Gramaticaren parte, ta erre-gladi gucién berri ondo jaquin bear da: eta Artea, escuetan artu crduco, utciáz, ecer eguiten eztegu: beñ ez ece, ascotan soseguz, ta contuz iracurri ta ere, barren-dic ondo aditceac lana, ta errua du. Au neque andia da. Juicioz justicia eguiteco, ta arrazoiáz sententia emateco, gauza edo causa lenago ondo icusi, aditu, ta ezagutu bear da, ta orretaco, Jaincoaren arguiáz, Eusquerari, dan bezala, begui-ratu, ta eguiari lecu eman. Jaincoac arren itsuac arguitu, ta mutuac escatu ditzala: gure artean ascoc ondo premia daucate. Bestela, Jauna, alper da Maria maquilla-tu, &c. Euscaldun alper ajolacabeai esandaquieque: Astoaren aoraco eztiá eztala, baña bai belarra.

Gauza ciertoa da Gramaticac dituen zor-tci

tci parteac, esamenic al datequean estu-
enaz, Maisuen Maisuac bezala an ema-
tendituela. Zortci parte oiec Latiñez di-
ra: «Nomen, Pronomen, Verbum, Par-
»ticipium. Præpositio, Adverbium, In-
terjectio, Conjunctio:» ta Euscarac orre-
la beste zortci ditu; Icena, Orticena, edo
Pronombrea, Verbo, edo Erasquitza, Par-
ticipio, edo Partartcea: Preposicio orde-
an, Posposicioa du edo, Beitematea; Ver-
boari darraizcana, edo Adverbioa; Inter-
jecio, edo Ezartea; ta Conjunctio, edo It-
sasquida, ceren parte bata bestearequin
lotutcenduen.

Zortci parte oiec bacoitza bere lecuan
Arteac ederqui adierazotcen ditu: ondo
iracurriaz, ta gogotic equiñaz, erraz adit-
cen dira. Oriec guciac uso ta costumbre-
az jaquiñac dira Euscaldunen artean, ta
Arte gabe, edo berez. Latiñac Cum prepo-
sicio, edo aurretic dijoana bezala Eusque-
rac Quin posposicio, edo ondorengoa
chit asco usatcendu. Orren lecuan Bizca-
ian dute Gaz. Escola mutil bi beñ batean,
Eusqueraren gañean, beren ezta-baidetan
icusinituen. Bata Bizcaitarra, ta bestea
Guipuzcoarra zan. Beren modura aserra-
tu ciran, ta ecin beneric eguin, ta deada-
rrari biac emancioten: Bizcaitarrac dea-
dar: Quin, quin, quin; ta Guipuzcoarrac;
Gaz,



Gaz, gaz, gaz: eta ondo aspertu ciranean, bereala paqueac eguin cituzten.

Beste parteac, Verboaren aldean cer icusiric ezdute. Onen Conjugacioa, edo erabidea gucia bat da, ta berari dagoz-quion demboretan itzeguiteco banaca erabiltcea esan nai du. Orren girabuelta, ta era ascotaco aibeste aldaera miragarriaz, iru dialectoetan, cer armoniazco musica gozoaz, ta escualdi ceñ cabalaz Verboa batetic bestera darabillen, ta jactcenduen icusi, edo enzuteac, zoradeza-que Cristava: eta A. Larramendic onetan bere buruari, ta aleguin guciai gañez eraguincien. Conjugacio oiec isquilimia paregabea dira: eta Eusqueraren marabilla, ta nequea, esanditeque, onetan dagoela.

Neque pusca da I. ceren TZA, TZE, TZI, esateaz gañera, ascotan itz batean oriequin IZCA, IZQUI, OZCA, ta orrelacoac arquitcendiran: *Esanguiñizquitzuten, eguinguiñizquitzuten, ta oriec bezala. II.* Itz batean Eusquerac ascotan lau gauza edo persona bi, verboa, ta gauza esatenditu, ta chit luce eguitenda: *janizanguiñizquitzuten.* Obe da bacoitza apartatcea, ta escribitcea: *janizan &c.* orrela iracurteco beguiacez dira izutuco. III. Los, las, Erdaraz bezala Eusquerac eztu, ta ala Euscaldunac ascotan utseguitendute articulo

titulo oriec Eusquerac Verboan daramazqui. Erdararequin Eusquera ez aide, ta ez bernaje da. Bere era, edo Gramaticaren parteac usatceco moduan Latiñaren antz gueiago du: ta icustendegu, Euscaldun gazte ascoc Gaztelaniaz baño lenago Latinez, ta obeto icastendutela. Eusquerac neque oiec beste Lengoageac berenac bezala baditu ere, bere alivio, ta erregaliac ere baditu.

VII. §.

EUSQUERAZCO GRAMATICAREN ERREGALIA.

Eer dion ezdaquienac, naiduena esangodu, baña juiciozco jaquinsuac dudaric gabe, eguia ezagutu, ta aitortucodu. Beseen aldean Eusquerac erregalia, ta privilegio andiac ditu. I. Genero, ta Preteritoei naspilla edo iscambillaric, besten guisa, Eusquerac ezdu. Aimbeste erreglarequin gazteen buruac tormentatu, eta gueroenean cer provechu? Beti quezca, ta beti arazoa: ta betico egercicio ezpada, bereala oriezaz aztu. II. Icen edo Nominativoetan cer lanac ezdira? Latinac onela, Griegoac ala. Bedeica gure Eusquera: bere sei casoetan erregla jaquin, ta errazac beti bere oñean firmeac ditu.

C

III.

III. Ori bera bere Gramaticaren beste parte gucietan seguru gordetcedu: eta au, Eusquera lasterrago, ta errazago icasi, ta ondo itzeguiteco bentaja andia dala edoceñec dacus. IV. Latinez Superlativoa, ta Eusqueraz Gucizco, edo Chitezco Icen derizana guc era bitan degu. Bata itz batecoa ta bestea bicoa. Itz birequin eguitendanac adverbio oiec: CHIT, CHITEZ, GUZTIZ, edo GUCIZ, daramazqui: CHIT ona, chitez santua, guztiz ederra, guciz galanta. Itz bateco Superlativoa, Icen bacoizari En, bere ondoren eransiaz eguitenda. Onena, santuena, ederrena, galantena. Jaungoico Onena Andiena, Deus O. M. Latinaz bezala, esanditeque: baita Guizonen andiena, gucien gogorrena: gucieta: tic chiquiena: baita, gucien artean santuena ere. Ederrissimo, galantissimo, ta onelacoric Eusquerac eztu.

Eguia da, A. Larramendic bere Dictionario, edo Izteguian Aldareco Sacramentu guciz santuagatic, Latinetic Santissimoa dacarrela: ta uso ta costumbreac, Trinite Santissima, ta Ama Virgña Santissima, Eusquera bezala eguinduela. Alere Sacramentu, guciz santua, ta Ama Virgña chitez santa añ ederqui da. Ama Virgña, Euscaldunac dióna, Jaincoaren Amaren Epitheto, titulo, edo

edo osansi, ta alabanzaric ederien andiena da, ceren Jaincoaren Amac bai, ta bestec privilegio ori ezduen. Euscaldunac conturic eguin ezdute, ta ez arreteman edo aplicatu, ecen Eusquerac berez edo berariazco Icen andiagarri, edo Titulo ederrac, ta beren Icenai eransi, ta chit egoquiro, Jaincoari, Ama Virginiari, ta santuai ondo dagozquienac baditu. Ara nola.

Jaungoicoari, ta arren Atributo, edo Perfeccio esanezgarri, edo inefableai dagozquienac dira: «Jaungoico guciz Ona, »Altu, Jaquinsu, Santu, Justu. Beticoa: »guciz aberats, eder, gozo. ugari. liberal, Onguille, Emannai, Emallea: Aita maite, maitagarri, maitetsu, urri-calsu, beraa, piadoso, amorosoa, &c.»

Jesu Cristori dagozquienac dira: «Jesus gure Bide, Eguia, ta Bicitza, Cerruco Atea, Gure Jaun, ta Jabea: gure animen Artzai ona, gure Redentore, Salvadore, Bitarteco, ta Maisua: »gure Aitaric onena, Anai nagusi, Aide, »ta Adisquide laztana: gure bideco Guida, Lagun ta Capitan, edo Burua: Gracia »gucien Jatorrizco Iturria, gure Biotzaren Bicitza, ta Biciaren Biotza, Graciazco Biciaren Anima, Animaren Espirituaren izan, ta substantia: Mun luaren

»Arguia, Jutziciazco Eguzquia, Anima
 »garbien Esposa maite, Jaincozco modu-
 »ra enamoratua; gure Osasun, ta Onda-
 »sun guztia, ta Gloria bicia.

»Salomon paquetsu, ta Paqueguillea:
 »Conseju andico Ainguerua, Sacerdo-
 »te andi, Pontifice, edo Aita Santu be-
 »ticoa: Aita Eternoaren Ontasunaren An-
 »tz, edo Imagiña egueguña, aren
 »Gloriaren Edertasuna, ta aren Subs-
 »tancia elo eguiazco Izatearen ichura:
 »Virtute gucien asiera, doai gucien Jar-
 »lecu, Arri bicia, Argui ederra, Iturri
 »ugaria, Ur gozo bicia, ta jaquindea
 »ematenduena: Arcantoi bietatic bat e-
 »guinzuena. Bildots culpa gabea, ta
 »Arcume munduco culpac quentcen di-
 »tuen» Oiec, ta Escritura sagradutic
 ateratcen diran beste onelaco Icen,
 ta Titulo andi eder asco dira: ta Eus-
 caldun-enzat gauza berria badirudite
 ere, Eleizaco, Dotrinaco, ta Jaunaren,
 eta Santuen alabantzaraco, Latiñez be-
 zala, Eusqueraz baliatzeaz lotsatu bear
 ezquera. Noizbait asi bear da, ta beste
 Lengoageac beceñ arrazoi berdiñ, edo
 andia, ta derecho jaquin eguiña degu guc,
 edo Eusquerac.

Onela Ama Virgñaren, Aingueru ta
 Santuen Icen, beraí ederquien datozquie-
 nac,

nac, Santuetan Jaincoa bear bezala alaba-
tceco, atera, edo eguin bear dira. Bidez
emen Guraso, ta Maisuai erregutcendiet,
beren eche ta errietatic deserritu, ta gais-
toen itzcuntzac onda ditzatela,» JESUS
demonioa, ta onelaco beste itzcuntza, eta
ezcontza infernucos itsusiac, Euscaldun
ondo acidiranan aoan ceñ gaizqui dirudi-
ten! Jaungoico Guizon eguiazco, gure Sal-
vadoreac duen Icenic andien, adoraga-
rrien, ta gozoena, ta S. Pabloc dion be-
zala, Icen gucien gañeco Ikena, da JE-
SUS, eta Espiritu Santuaren gracia gabe,
bear bezala, JESUS ecin esan, ezagutu, ta
adoraditeque, ta asco mañagaistoac artu, ta
orrela itzeguitean Jauna ofenditcendute.

Beste ascoc, guizon bat ecertaco, edo
ascotan gaia dala, edo agudo bat dala,
esateco, Gaztelaniatic, artu ta balentiaz
bezala: Ori, edo urlia demonio bat da: dio-
te. Jojou. Ah cer alabantza, etsairic an-
dienaz bat eguitea! Eta onela izcuntza
gaistoaz ascoc gala eguitendute. Onelaco
esaerac Cristau Euscaldunetatic aienatu
bear dira, ta Cristavari dagoquion juicioaz
itzeguin bear da.

Substantivo, edo berez bacarric esatendan
Ikena, ta Adjetivo, edo beste Icenari erans;
ta darraiona, dirade, ta usatcenditugu: Jaun-
goico santu, andia: ta itzoro, Jaungoico di-
vinoa

vinoa esan bear ezda, ceren Icen biac bat esan nai duten. Substantivo berequico Ice-nac eransi, ta elcarrequin batean esatea, Eusqueraren privilegioa da, orañurrene-an A. Larrimendic esancidan bezala. Ta ala: Zalbide, edo Zaldibidea, gurdibidea, oñ bidea esatenda: ta orobat: Cristaubide, Cristau fede, Cristau legue, Cristau do-trina, ta Cristau bicitza.

Diptongo ta triptongoric Eusquerac be-re itzac iracurte, edo escribitcean eztu, ta errazago icasteco au ere erregalia da: Iru Dialectoetan syncope, edo itzac laburtce chit asco ditu. Azquenic asenta dezagun, ondo itzeguiteco bear diran Gramatica-ren parte guciac Euscarac usatcen ditue-la, ta banaca gorabera, ta aldaera gucie-tan, berariazco Izqueraric egoquien gu-ciac, Legueric zorrotcen guztien damu gorrian bada ere, ta beste Izquerac ez be-zalaco neurri justu, ta simetria eguiñ eguiñean, era gucietara ditu, ta Euscal-dunac daquizqui, ta darabiltzqui.

Ah baña, dio norbaitec: Eusquerac naiagatic, Latín edo Gaztelaniaren it-zeguiteco elegancia edo edertasun ta Erretorica, edo Elocuenciaric berez ez-tu! Ola adisquidea, oriec ere baditu-gu? Ay guisagasoal! Cer diozu? Gait-zac eraguin aldizu? Alafede cer-gaitz

gaitz andiagoric, jaquiñez itsua baño? Ignorancia, edo jaquinez triste onetan Euscaldun asco arquitcen dira, ta orrec gañez eraguin, ta itsuitsuan, cer dioten ere, ezdaquite. Ah dontsua! Erretorica cer dan badaquizu? Non, edo certan dagoen eza gutcen ote dezu? Ara bada icusiezazu.

VIII. §.

EUSQUERAZCO ERRETORICA NOLA DAN.

Erretorica cer da? « Ars, vel doctrina » bené dicendi: » Quintilianoc lib. 2. c. 15. dionez, ondo itzeguiteco Arte, edo dotrina da. Erretoricaren Arte onec ondo itzeguiten eracusteco erregletan bere edergarri, edo itzaldiaren apaindurac, Tropo, ta Figurac deriztenac, ditu: oiec itzen aldaera, edo bateric bestera aldatzeco moduac dira. Tropoac, Autoreac diotenez, zerez itcetán, ta Figurac gaucetan aldaera ori eguitendute, edo berenezco sentiduric beste batera mudatcendirá. Quintil. lib. 9. c. 1. Tropo edo aldaera, batzuetan itz batean, Metaphora deritzana bezala, eguitenda: besteetan itz ascotan, edo itzaldi osoan, Allegoria deritzana bezala.

Figuraquin itzac mudatcea, Artearen erreglaquin, ta ederquiro beren lecuan itzac:
ifin.

ifintcea da. L. 9. c. I. Figura batzuec itcetan, besteac sentencietan dirade. Diran gucien contu banaca, ta chit ederqui Ciceronec ematendu: 3 de Orat. Eta auda Lengoage gucietaco Erretorica, ta onen erregla jaquin guciac Legue oietan sartcendira. Euscaldun ascoren jaquineztasun, edo errore itsua chit andia, ta ustedute, Erretorica eta onen erreglac, ta armonia ederra Latíñaren zatbaicic, edo Eusqueraren zatezdirala.

Jaquizu bada, I. erregla oriec Eusqueran, beste Lenguage gucietan bezala dirala, ta gure Izqueran Tropo, ta Figura, diran guciac. añ ederqui datozela, nola Latíñean, ta beste edoceñ Izcundetan: ta arrazoiaren arguia buruan duen guzonec Euscarari au ecin ucatucodio. Jaquizu II. Artezco, edo erreglaquico Erretorica baño Izatezco, edo bacoitzac bere naturalezaco duen Erretorica lenago dala. Argatic. Quintilianoc añ arguiro esanzuen: «L. 2. c. 17. Omnia, quæ Ars
» consummaverit, á Natura initia du-
» xisse. Arteac bere erreglaquin acaba-
» tcenduen gucia Naturalezatic, edo be-
» rezco izatetic asitcen dala. L. 3. c. 2.
» Initium dicendi dedit Natura, initium
» Artis Observatio. Itzeguiteco asiera
» Naturalezac, Artearen asiera oar-
rac, edo observacioac eman zue-
» la

»la L. 2. c. 19. Natura etiam sine doctrina
 »multum valebit; doctrina nulla sine na-
 »tura esse poterit. Arte, edo dotrinac be-
 »bere gaia naturalezatic, edo berez bear
 »duela; bestela ecer balioco ezduela,
 »edo ecer izango ezdala.»

Arte gabeco, edo berezco Erretori-
 ca naturala nola dan, obeto eratcutsico
 dizute, estudio, ta Escola gabeco Ema-
 cume bic: bat Guipuzcoarra, bestea
 Bizcaitarra, ceñai contu gracioso bi
 ciertuac, orañ esango ditudan bezala,
 igaro citzaiten.

Andre Donostiarraren Erretorica.

Beste errecardari asco oi dabilizan be-
 zala, au batetic bestera bere gauzac salt-
 tzen edo tratuan cebillen. Erri batean, ala
 bearrez, Galai gazte batequin topatuzan:
 eta icusi, ta ezagutu zueneco, abegor
 chit gozo, ta agasajo chit andiac egui-
 ten asicizaion: Ay au encontrua! Ciña,
 ta bedeica: au Galaia! Au joia preciatua!
 Ause bai gure Donostiaco semea degula!
 Onela beste milla edertasun Gazte orri
 esanciozcan.

Araco beren tratu gaucetara etorricira-
 nean, orra non gure galaiac esqueñi cha-
 rren bat eguin, ta bear etzan moduren bat
 errecardariari eracutci, ta biac aserratuci-
 ran: ta tor-

tortilla goitic bera irauli, ta andrearen be-
 letac guirabuelta ariñ eman. ta Gaztearen
 contra biutu, besoac guerrian ifiñi, ta
 desaire guciac esaten asicitzaion: Nere
 gende onac, cer icusi bear ote degu? Cer
 esqueñi degu au, edo norc eguindigu?
 Oni beguira: au nongoa ote degu. Onen
 pachadari beguira! Ea: quen orpoetatic,
 coartoan bosteco estampa; quen gure be-
 guietatic: ez guri beñtzat orrelacoric. Au
 nor degu? Gu Español purupuruac. Au
 nongoa dan ezdaquigu. Gure Aita, ta
 Ama Francesac ciran: baña gu Español
 garbiac, San Vicenteco Pontean batea-
 tuac. Gende onac: au cer degu? Quen or-
 tic, Ay au contua! Deabruac icusidu go-
 lillarequin astoa.

Eta onela beste gauza asco, edo aora
 cetozquionac ausardia andiarequin esan,
 eta Galai ori lotsaturic utzi zuen: eta
 estudiantea bazan ere, bere Legueac eta
 Erretorica Andrearenac ondatuciozcan,
 ta bereac, eta gueiago aditu, ta gueiago-
 ren bildurrac issillic igues eguin era-
 zocion.

Andre Elorrioarraren Erretorica.

Au, ontcia bela betean bezala, bere ibi-
 quiaquin cebillen errespeto andico bat zan.
 Eta ceren contuac, nere gustoco, ta berez-
 co

co ango Eusqueraren gracia andia duen,
Bizcaitarra baninz bezala, aien guisa con-
tatucodet.

Bizcaico Abade jaquitun batec bere
lloba bat Errico Echandera baten Seme
bacarragaz ezcondu gura eben. Baia An-
dreac icusiric, Abadeac esquintcen eutsan
dotea bere Echaguniteari, eta onec citu-
ban obligaciñoai eranzuteco adiña eztala,
al eguián moduric onenean escusadu ia-
can. Orregati bere Sacerdote iaun onec
beti dote laburra opa eutsan, guero guei-
tuteco ustez; eta adietan emon gura izan
eban bere llobeac cituban aide aberatsac,
eta aetatic uste cituban urrezco mendiac,
edo ondasunac, eta etorquizunonen errez-
cada luce bat chito ederto contadu eu-
tsan.

Echandera cindoac epe galantagaz
guztia entzun, eta azquenean Sacer-
doteari modu onetan esan eutsan: Eta,
Jauna, zure mesedeac Etorquizuna ba-
zau? Ez, Andrea Baquizu, Etorquizu-
na celangoa dan? Zuria, ala baltza dan?
Ez, Andrea. Etorquizunagaz ian, edo
edan bozu, edo beragaz bici izan baza-
ra? Ez, Andrea. Bada, Jauna, Etorquizu-
nen barri obagoric, eta segurubagoric ez-
pozu: Zu gueldizaite ceureagaz, eta ni be-
re banoa neureagaz. Eta orrembestegaz
Aba-

Abade jaquitun ori, ill otza leguez gogortu, ta mututuric Andreac ichi eban.

Orañ bada icenezco Euscaldun, ta sustancia gabeco aicez beteac, esadazute, nondic Donostiar, ta beste Bizcaitar onec Izcunde dontsu, eta Erretorica añ bici, ta egoquia icasizuten, edo norc eracatsicien? Ez eguiequi zuen burutic, edo zuen erreglaquin, baicican Jaincoaren doaiez, berenez, edo naturalezaz. Lenago esandet, ta orañ berriz diot, Eusqueraz, Erdaraz, edo Latiñez itzeguitea ta bear diran erreglaquin ondo itzeguitea, guztia bat ezdala. Orañdic urte bi ezda, au neronec, Soldadu batequin igaro-citzadan eguiazco lance batean, gusto andiarequin icu-sinuela.

Soldadu baten Izquierda preciosa.

Nadasti General zarra, ta guerra bici oietan Prusianoaren perseguidore la-tza servitu zuen chit doai oneco Soldadu bat topatunuen: bera Turkiaren ondocoa, ta Latiñez bere Izcundean bezala jarduten zuena; baña Latin bat añ graciosa, non da bera aditcea atseguin andi bat ematen cidan. Estudioric zuen galdetu, ta etzuela esancidan. Sacerdote, ascotan ta luzaro nerequin Latiñez itzeguitera oitu batec, eta nic, gure erreglaquin

quin Latiñez itzeguin, eta guztia adi-
tzen cigun. Baña bera, estudio, eta erre-
glaric gabe, añ ascatu, añ trebe cegoen,
non aditcera chit ondo ematenzan; pun-
tuan beñ solecismo, ta barbarismo galan-
tac botatcen cituen, baña alacoric ez-
baliz bezala, farra eguin ta eraguiten ci-
gun.

Arguia icusten badezu badacutsu Cris-
tava, Soldadu arc Latiñic Libruetan icasi
etzuela. baña orregatic Latiñez itzeguiten
zuen. Ori arc bereztarra, edo jaiotzaco iz-
quera zuen; guc ez. Latin ura ecer costa
gabe cequin, guc ez. Cer falta citzaion
bada? Artea, edo onen erreglac. Gure
Izarritzco arri nabar, edo jazpe ederra-
quin emen Loyolan guertatcen dana.
Arri andi bat arrobic badacarte. Maisu
Iberoc erdi bi eguitea aguintcendu: Er-
retabloraço bearduen pusca bata, bere
erreglac eman, ta berdinditcea landutcea,
ta leundu, edo bruñitcea aguintcendu, ta
ispillu baten guisa chitezco ederra gue-
ratcenda: beste pusca moldacaitza, landu,
ta poliquitu gabe, bere artan gueratcen-
da, edo an datza.

Orra bada guizonasco nola diran. Guciac
gaiac dira, baña asco lzcunde eder, edo
Elocuenciaren erreglaquin landu, ta bru-
ñituac bezala: beste asco erregla gabe beti
mol-

moldacaitzac gueratcendira. Guizon gai orilandu ta leunduco bada, Maisuaren erreglaquin lan eguin, equin, ta equin bearda. Au edoceñ Lengoagetan, icustendan bezala, orobat da. Argatic Erretoricaren Artea Naturalezari laguntceco zaio: berezco lzcundea bacoitzagan moldatceco, ta poliquitceco da: itzac noiz era onetan, noiz bestean, noiz estutu edo guchitu, noiz lasaitu, edo zabaldu: noiz goratu, noiz beratu, noiz luzatu, noiz laburtu eracusteco erreglac dirade. Eusquerac berez itzquera añ bici, añ gozo, añ apañdu, ta ederrac, nola beste edoceñ Lengoagec ditu. Baña oriec ondo daquizquiena nor da?

Orañ eun urte Apaiz bat Ernañin omen zan, bere ustez, Euscaraz ondo cequiena: urte asco da Apaiz zar bati adiuniola, anciñaco Apaiz ori aice banoz betea oi cegoela, ta alabatcenzala, lauboz, edo itz oiec: ATOMO, ECLIPSE, HOGUERA, ta HORIZONTE, iñore ere Eusqueraz emango etciozcala. Aicezco arrotasuna. Apaiz orrec guchi cequien, ori baño ezbasequien. A Larramendic oriec, eta ascoz meago, ta gaitzagoac bere Diccionarioan ederqui dacartci. Lau-soa, edo ela da Atomoa: Arguea da Eclipse, edo arguigabea; Sucarra, edo
su-

suac eguitea da Hoguera: Marboilla da Horizonte.

Cembat ere zan Apaiz ori, ez Latíñez ex Erdaraz Icen egoquiagoric Eusquerazco oiec baño: Aidea, Gueidea, Idea, edo Quidea, ta Adisquidea, etcituen berac emango: eta era onetan, orien lagun edo antceco asco ditu Eusquerac.

Latiñac, Cognatus, Pròximus, Coætaneus, Amicus, dio: Gaztelaniac, Pariente, Progimo, Coetaneo, Amigo, Baña Eusquerac: Aidea, Guidea, Quidea, Adisquidea.

Emen bidez Asteco egunen Ice-nac, ta urteco ill bacoitzaren Icenac, Bizcaian, ta emen diran bezala, esan nai ditut. Emen Guipuzcoan dira: Igandea, Astelena, Asteartera. Asteazque-na, Osteguna, Ostirala, ta Larumbata. Bizcaian orren egoquiac ezdira: Dome-ca, Astelena, Martitzena, Eguaztena, Egubena, Egubacoitza, edo Baricoa, ta Zapatua.

Urteco Illen erdiac icen bana, bes-teac biña, ta iruna dute. Lenengoa da, Ill beltza: 2. Ostalla. 3. Marchoa, edo Martia. 4. Aprilla. 5. Maiatza, Ostaroa, Orrilla. 6. Garagarilla, Baguila, Ere-aroa, 7. Uztailla, Garilla. 8. Agorrilla Abustua, Abostoa. 9. Burulla. Iralla, Agorra. 10. Urria, Urrilla Bildilla.

11. Azaroa, Acilla, Cemen dilla. 12. Abendua, Lotacilla.

Urtearen lau Demborac dira: Uda berria, edo Eralora: 2a, Uda: 3a, Udazkena, edo Udatcena: 4a, Negua.

IX. §.

CRISTAU DOTRINAREN ERRETORICA.

Onen gañean A. Larramendi aserrezco dago, eta arrazoi andiarequin Maisuac bezala, puntu bearren au eracustendu. Bere Izteguiaren aurrenean, edo Prologoan, Lecio jaquiñ, eta erregla errazac emancituen: eta oriec ondo gordetcen badira, gure Eusquera chit beraa, suabe, ta gozoa ertengoda. Eusquerac beste Lengoage ascoren aldean bentaja andiac, ta esandiran privilegioac ditu, ta Gramatica justu, edo eguiñ eguiñaren, Oracio edo Itzaldiaren zortci parteac chitederqui usatcen ditu, ta bacoitza bere lecuazucentceco erregla seguru, ta errazac ditu.

Orregatic añ laster, ta añ erraz Eusquera A. B. Recio batec icasizuen: ori bera guero A. M. la Portac, A. F. Beliciac, ta beste ascoc. Onetaraco. edo erraz, ta ondo icasteco, itzeguiteco. ta escribitceco Eusquerari, besteen aldean asco laguntcendio, besteac bezala, letra
asco,